

ОБЛІК І АНАЛІЗ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ

Нестеренко М.В.

Андросова О.Ф., к.е.н.

Запорізький національний технічний університет

Розглянуто принципи бухгалтерського обліку кредитних операцій. Визначено теоретичні основи та функціональне призначення кредитної системи. Розглянуто концептуальні принципи, підходи та методи аналізу кредитних операцій. Розглянуто оцінку ефективності кредитних операцій. Проаналізовано формування фінансового капіталу для здійснення кредитних операцій. Оцінено структуру кредитного портфеля банку.

The principles accounting credit operation. Theoretical bases and functional setting of the credit system are certain. Conceptual principles, approaches and methods of analysis of credit operations are considered. Considered estimation of efficiency of credit operations. Forming of financial capital is analyzed for realization of credit operations. The structure of credit brief-case of bank is appraised.

Ключові слова: банк, банківська система, кредитний ризик, кредитний портфель, кредитні операції, рентабельність активів, капітал банку.

Актуальність проблеми полягає в тому, що для успішного кредитування, підвищення дохідності кредитних операцій банки мають впровадити зрозумілу та гнучку систему управління власним кредитним портфелем. За реалій сьогодення із нестабільним та недосконалим законодавством, успішне вирішення цього питання прямо пов'язане з бухгалтерським обліком, що є інформаційною підсистемою управління.

Економічний зміст кредитування досліджується як складний і багатогранний процес з його принципами, умовами та методами. На сучасному етапі в теорії та практиці кредитних відносин в Україні науковий підхід до кредиту як до економічної категорії ще належно не застосовується. Нехтування об'єктивними законами кредиту, який є економічними відносинами, з приводу зворотного руху позиченої вартості, а не позиченою вартістю, тобто позичкою, призводить до негативних наслідків у реалізації зазначених відносин на практиці.

Кредит є дуже важливою складовою розвитку сучасної ринкової

економіки. В економічних процесах кредит функціонує у різних формах. Залежно від суб'єктів кредитних відносин, їх організації та цільового призначення позичок кредит поділяється на ряд видів: банківський, державний, міжгосподарський (комерційний); виробничий, споживчий; лізинговий; міжнародний.

В сучасних умовах провідним видом кредиту є банківський, тобто кредит, котрий надають і одержують банки. Саме вони акумулюють переважну частину кредитних ресурсів і надають їх у позички. Банки є одним з найголовніших джерел кредитування, тобто провідна роль у кредитуванні різних галузей економіки, виробництва та суб'єктів господарювання належить їм. Зважаючи на те, що позички є найприбутковішими активами банку і становлять основну частину їх активів, кредитна діяльність банку потребує ретельної організації.

Організацію кредитної діяльності банку визначає чітко розроблена кредитна політика. Правильна організація процесу банківського кредитування, розробка ефективної та гнучкої системи управління кредитними операціями виступають основою фінансової стабільності і ринкової стійкості комерційних банків. Визначено, що кредитна політика комерційного банку окреслює коло ключових цілей і завдань банківської діяльності, визначає конкретні прийоми, способи і методи її реалізації з метою максимізації доходності кредитних операцій та досягнення прийнятного рівня ризиків банківської діяльності у сфері кредитування [7].

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Вивченню проблем організації і методології бухгалтерського обліку в українських банках, у тому числі і питанням обліку кредитних операцій, присвячені праці вітчизняних учених та фахівців – О.Ф. Андросової, А.М. Герасимовича, Л.М. Кіндрацької, В.Б. Кириленко, В.І. Ричаківської. Розробкою методики оцінки та аналізу цінних паперів займалися західні вчені, такі як Дж. Вільямс, М. Гордон, Дж.Лінтнер, Г. Марковітц, Дж. Тобін, Дж. Трейнор, В. Шарп. З появою фондових ринків у постсоціалістичних країнах проблематику інвестицій у цінні папери вивчають вчені-економісти І.А. Бланк, В.В. Ковальов, Ю.Я. Кравченко, О.В. Мертенс, Я.М. Міркін, О.М. Мозговий, Е.Л. Найман, А.А. Пересада, Л.О.Примост-

ка, В.М. Суторміна, В.М. Федосов. Незважаючи на тривалі дискусії, що мають місце серед науковців та практиків, єдиний підхід щодо систематизації методик аналізу цінних паперів поки що не опрацьований, і це перешкоджає їх впровадженню у практику українських банків.

Мета роботи. Розглянути організацію кредитної діяльності банку, запропонувати шляхи удосконалення використання кредитних ресурсів АБ «Індустріалбанк».

Завдання дослідження:

- визначення загальних принципів бухгалтерського обліку кредитних операцій;
- оцінка адекватності кредитного ризику сумі очікуваного прибутку;
- визначення кредитоспроможності позичальників з метою зниження кредитного ризику;
- визначення ефективності кредитних операцій, що дає змогу вибрати доцільний варіант розміщення ресурсів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Бухгалтерський облік кредитних операцій ґрунтується на принципах, загальноприйнятих у міжнародній практиці, зокрема: безперервності діяльності установи банку, стабільності правил бухгалтерського обліку, обережності, поділу звітних періодів, дати операції, переваги змісту над формою, оцінки активів та пасивів, окремого відображення активів та пасивів.

Аналітичний облік банківських кредитів ведеться за видами кредитів банками, що надали їх, та строками погашення. Окремо ведеться облік пролонгованих і прострочених кредитів [5].

Погашення основної суми банківського кредиту, так само як і відсотки, може проводитись щомісячно, частинами за обумовленими в кредитній угоді періодами або по закінченні строку кредитування. У разі виникнення фінансових труднощів банк за клопотанням позичальника може відстрочити (пролонгувати) погашення кредиту. Ставка за пролонгований кредит вища, ніж ставка стандартна (п.26 Положення про кредитування, затверджене постановою Правління НБУ від 28.09.95 № 246). Різниця між ставкою за пролонгований кредит і стандартною ставкою розглядається як штрафна санкція і відображається на дебеті рахунка 94 «Інші витрати операційної діяльності».

На зазначеному рахунку відображають також відсотки по прострочених кредитах і кредитах, використаних не за цільовим призначенням [3].

Оцінка ефективності кредитної діяльності АКБ «Індустріалбанк» здійснювалась на підставі балансу АКБ «Індустріалбанк», звіту про фінансові результати та інших даних. Структура доходів і витрат є раціональною. Банк забезпечує отримання прибутку за рахунок традиційної банківської діяльності – кредитування [8].

З аналізу визначено, що найбільшу питому вагу в доходах банку займають комісійні доходи (50,84%), процентні доходи (42,44%) та доходи від торговельних операцій (4,32%).

Найбільшу питому вагу в процентних доходах мають доходи за кредитами, що надані фізичним особам (86,06% від загальної суми процентних доходів) та доходи за кредитами суб'єктам господарської діяльності (12,28% від загальної суми процентних доходів).

Серед комісійних доходів найбільшу питому вагу складають комісійні доходи за операціями з клієнтами (99,23% від загальної суми комісійних доходів).

Витрати банку включають в себе витрати з організації та надання банківських послуг і за 2008 рік склали 293 631 тис. грн.

З аналізу визначено, що найбільша питома вага у витратах банку належить загальним адміністративним витратам – 47,94% та процентним витратам – 27,86% від загальної суми витрат.

Слід зазначити, що позитивним моментом є випереджаючі темпи росту доходів над витратами. За станом на 01.01.2008, порівняно з 01.01.2007, темп росту доходів складає 192,99%, проти витрат – 178,65%. Існуючий рівень доходів дозволяє покривати поточні витрати – середній розмір доходів на одну гривню витрат складає 1,12 грн.

Протягом 2008 року спостерігалася тенденція до підвищення рівня рентабельності банку.

Рентабельність активів АКБ «Індустріалбанк» збільшилась з 1,05% (за станом на 01.01.2007 року) до 3,30% (за станом на 01.01.2008 року).

Рентабельність капіталу банку збільшилась з 8,97% (за станом на 01.01.2007 року) до 36,27% (за станом на 01.01.2008 року).

Відповідно до рішення Комісії з питань нагляду та регулювання

діяльності банків від 26.11.2003 №277 «Про заходи щодо підвищення рентабельності діяльності банків», за станом на 01.01.2008 року за рівнем рентабельності активів і капіталу АКБ «Індустріалбанк» відноситься до категорії високорентабельних банків.

При збільшенні абсолютної суми доходів від банківських операцій одночасно спостерігається збільшення в них питомої ваги доходів від кредитної діяльності. В свою чергу серед процентних доходів від кредитних операцій відносно постійною (близько 97-98%) залишається частка надходжень по кредитах суб'єктам господарської діяльності – це основний напрямок роботи працівників банку [6].

Значне зменшення обсягів кредитів, наданих фізичним особам, відбилося на закономірному зменшенні доходності таких операцій. (від 1% до 0,2%). Протилежна тенденція спостерігалась відносно доходів, отриманих від коштів, тимчасово позичених головним банком. Але ця стаття надходжень коливається в залежності від попиту на кредитні ресурси філії серед клієнтів [2].

Висновки. Таким чином, на підставі дослідження зроблено такі загальні висновки та обґрунтовано наступні пропозиції. Аналітичний облік по кредитним рахунків ведеться головним бухгалтером на підставі кредитного договору та договору застави після оформлення дозволів на надання кредиту, ведеться в картках особистих позичкових рахунків. Проведення оборотів по особистих позичкових рахунках здійснюється з відома головного бухгалтера, на основі перевірених та належно оформлених документів. Суми сплачених процентів та період, за який вони утримані, заносяться у відповідні графи картки особистого рахунку на ПЕОМ. Після проведення записів виводиться залишок заборгованості по кредиту.

Несплачені в строк згідно з кредитною угодою платежі, перераховуються на рахунок прострочених кредитів чи прострочених процентів.

Кредитна документація – це документи, що складаються клієнтом і банком, що супроводжують кредитну угоду з моменту звернення клієнта в банк і до погашення позички.

До кредитних документів, що складаються клієнтом, належать: кредитна заявка, технічно-економічне обґрунтування, заява на

одержання позички, договір про заставу (гарантійні листи, страхові поліси), зведення про закладене майно.

Даючи визначення поняттю “кредит” як економічної категорії, автор наголошує на його правовій складовій. Щодо сутності кредиту то найповніше вона виражається через кредитні відносини, функції та форми кредиту; опосередковано на суть кредиту впливають його види [4].

Кредитний портфель комерційного банку слід розглядати у двох значеннях – широкому та вузькому. В широкому – як комплексний інструмент управління (активами і пасивами) банку; у вузькому – як набір кредитних інструментів для досягнення основних цілей. Так, основними цілями формування кредитного портфеля є: високий рівень доходу в поточному періоді; високий темп очікуваного доходу в майбутній довгостроковій перспективі; мінімізація рівня ризиків кредитного портфеля; дотримання необхідної ліквідності кредитного портфеля; забезпечення максимального ефекту податкових пільг. Ефективне управління активами власного кредитного портфеля за допомогою використання теорій комерційного кредиту, перетворення (переміщення) активів, очікуваного доходу дозволяє комерційним банкам отримати ліквідний кредитний портфель. Ліквідний кредитний портфель для вітчизняних банків в умовах сьогодення при значному його зростанні є життєво необхідним [1].

Управління кредитним портфелем необхідно розглядати як процес, що складається із п'яти послідовних етапів: першого – вибору кредитної політики; другого – аналізу ринку кредитів; третього – формування кредитного портфеля; четвертого – перегляду кредитного портфеля; п'ятого – оцінки ефективності кредитного портфеля. Лише послідовне і ретельне дотримання вимог кожного з наведених етапів (без ігнорування будь-якого) дозволить банкам поліпшити управління кредитним портфелем та уникнути непередбачуваних збитків.

Методи управління кредитним портфелем, які застосовуються на етапі його формування, доцільно досліджувати на трьох ієрархічних рівнях, починаючи з найнижчого – рівня окремої позички через рівень кредитного портфеля і закінчуючи рівнем банку. При цьому пропонуємо

використовувати на рівні окремої позички такі методи, як аналіз кредитоспроможності позичальника, аналіз та оцінку кредиту; на рівні кредитного портфеля – диверсифікацію, лімітування, створення резервів, страхування, продаж кредитів, сек'юритизацію; на рівні банку – економічні показники, авторизацію.

Контроль та оцінку кредитного портфеля слід проводити від загального до конкретного, на всіх рівнях у такій послідовності: кредитний моніторинг, оцінка і контроль якості кредитного портфеля, управління проблемними кредитами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Горська О.В., Фашевська О.М. Роль банківської системи у структурному регулюванні економіки // *Фінанси України*. – 2003. – № 12. – С. 107–113.
2. Костюченко О.А. Банківське право: Навч. посібник. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: МАУП, 2000. – 233 с.
3. Мусієць Т.В. Розвиток національної банківської системи як шлях інтеграції України до ЄС // *Актуальні проблеми економіки*. – 2003. – № 6. – С. 27–34.
4. Орлюк О.П. Правові аспекти функціонування системи страхування вкладів // *Право України*. – 2004. – № 11. – С.29–32.
5. Павлюк С.М. Кредитний ризик та управління ним // *Фінанси України*. – 2003. – №11. – С. 105–111.
6. Приходько В.П. Джерела пізнання банківського права // *Українське адміністративне право: актуальні проблеми реформування*. – Суми: Ініціатива, 2000. – С. 213–216.
7. Череп А.В., Андросова О.Ф. Банківські операції: Навч. посібник. – К.: Кондор, 2008. – С.33 – 39.
8. http://industrialbank.ua/ru/about/Quarterly/kvart_otch_2008/.

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА ТА ПРОСТОРОВО-КЛАСТЕРНИЙ БІЗНЕС

УДК 338.43

ОРГАНІЗАЦІЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ПРОДОВОЛЬЧОМУ РИНКУ

Міщенко Д.А.

Класичний приватний університет, м. Запоріжжя

У статті розглянуто питання організації маркетингової діяльності сільськогосподарських підприємств, що діють на продовольчому ринку, проведено аналіз основних функцій, які повинні виконувати структурні підрозділи служби маркетингу сільськогосподарського підприємства.

The question of organization of marketing activity of agricultural enterprises which operate at the food market is considered in the article, the analysis of basic functions which must execute structural subdivisions of service of marketing of agricultural enterprise is conducted.

Ключові слова: маркетинг, сільськогосподарське підприємство, організація маркетингової діяльності, служба збуту, служби маркетингу.

Актуальність проблеми. В процесі розвитку ринкових відносин маркетингове управління діяльністю підприємства передбачає формування цілісної, науково обґрунтованої системи організації та управління підприємством в сучасних умовах.

Для успішного виконання поставлених завдань велике значення має створення організаційних підрозділів у службі маркетингу.

Маркетинг пропонує ефективні заходи для вирішення проблем, що виникають в процесі діяльності підприємства, сприяє підвищенню ефективності діяльності підприємства на ринку. Служби маркетингу сільськогосподарських підприємств, що діють на продовольчому ринку повинні здійснювати аналіз, координацію, регулювання діяльності всіх